

به نام خدا

کتابچه گویش لنگرودی

گرد آوری شده توسط دبیرستان غیر دولتی دخترانه سما

دوره اول متوسطه

سال تحصیلی ۹۸-۹۹

چکیده :

پژوهش پیش رو بررسی لهجه منطقه لنگرود و جمع آوری واژگان به این لهجه می باشد. گیلان با سابقه درخشان باستانی در زمینه ادبی و هنری و تاریخی و فرهنگی و.....یکی از وارثان کهن ایران زمین می باشد.

به طور کلی در زمینه های مختلف چه فرهنگی چه ادبی و یا هنری و در جای جای گیلان پژوهشگران بسیاری مشغول به تحقیق بوده و هستند و حتی در زمینه ادبی و جمع آوری این قبیل واژگان . اما شاید بتوان گفت که در شهرستان لنگرود این عنوان پژوهش که توسط دانش آموزان دبیرستان دخترانه سما لنگرود صورت گرفته در مرتبه اولین ها قرار دارد .

مقدمه :

پیرامون جمع آوری لغات چه به زبان فارسی ، کردی ، ترکی و عربی و لهجه های گوناگون ، کتب و مقالات متنوعی وجود دارد .

لهجه گیلکی جز همین دسته می باشد . جای جای گیلان عزیز ما از لحاظ لغوی تنوع بسیاری دارد . مثلا در بخش شرقی گیلان در منطقه چابکسر به دختر کیجا و در منطقه قاسم آباد لاکو گفته میشود . بعضی کلمات به مانند دیم به معنای صورت یا نزدیکی ، زوما به معنای داماد از کلمات به جای مانده پهلوی اشکانی با حدود دو هزار سال سابقه هنوز در این گویش کاربرد دارد و مسلما واژگان بسیار زیاد دیگری نیز هستند که نیازمند تحقیق و واکاوی توسط پژوهشگران فرهنگ و زبان باستان می باشند .

هدف از این پژوهش بررسی و ترویج و آموزش و حفظ واژگان منطقه لنگرود و چه بسا استان گیلان می باشد مسلما واژگان بسیاری در این کتابچه جمع آوری نشده اما خواننده گرامی به این مسئله توجه داشته باشد که تمامی این لغات بدون هیچ دخل و تصرفی توسط دختران فراتر از گل دبیرستان غیر دولتی دخترانه سما لنگرود گرد آوری شده و این بسی مایه مباهات ماست که عزیزان ما که متولدین دهه هشتاد خورشیدی بوده و اکثریت به زبان فارسی سخن می گویند با تمام شور و اشتیاق به این پژوهش توجه کردند و تماما پیگیر چاپ این کتابچه بوده اند . امید است این تحقیق مورد توجه خوانندگان گرامی قرار گرفته باشد که تحقیقات بیشتر در این زمینه صورت پذیرد تا هیچگاه کلمات و واژگان گیلکی از یاد ها نرود .

به امید روز های شاد معصومه هراتبر بهمن ماه ۱۳۹۸

الف (

آب تخت / اُتخت : جایی که ظرف شسته

را روی آن می گذاشتند

آبچین : پلاستیک ، مشما

آبخوری / اُخوری : لیوان

آبلاکو : لاک پشت

آسمان غرغر: رعد و برق

آسوره / ارسو : اشک

آغوز : گردو

آغوز دار : درخت گردو

آغوز قاتوق : خورشفت فسنجان

آلاتیتی : ماه

آلوخ : نام پرنده

آمو : ما

آو / اُو : آب

آواجی : آبجی

آوشکا : پنجره ^۱

۱

آتر : طنابی که برای خشک کردن لباس

نصب می کنند ، ریسمان نازک

آجون : پدر بزرگ

آجی : مادر

آچَر: کلید

اوچاق / اوچاه : چاه آب

آدش : برادر بزرگ ^۲

أرا : آنور ، آنجا

أربوکوه : گلابی

أربه: خرمالو جنگلی

أربهه : بیا اینجا

أستن: کفگیر

أشپول: تخم ماهی سفید

أشکل : ساقه برنج

أمدَرَم: دارم می آیم

أمدَرَه: دارد می آید

^۱ کلمه ای روسی وارد شده در گویش گیلکی

^۲ - از کلمه آقا داداش آمده

اَمَدَرى :مى آيى

اَمَن : آمدن

اَمى شه : مال ماست

اَندى : اينقدر

اَنبَس : جفت جفت

اوسو : نوشابه

اُسى : همسر دوم ، هوو

اون شى : مال او

اُشوئِشه :مال آنهاست

اَهَن دِ :آره ديگه ،زود ، يالا

ايرا : اينجا

ايتو : اين طورى ، اينجورى

ايره ايسا : اينجا است

ايساى : هستى ؟

ايسكآله : كم

ايسه : هست

اينكاروز : روز بعد

(ب)

بال : دست	بَرْدِی : آورده
بالیسگن : آرنج	بَرَجِه : بیرون ، بیرون از منزل
بام سَر : پشت بام	بِرْماسِه : ورم کرده
بِبیج : سرخ کن	بَرِه زای : نوزاد
بِییشْتَه : سرخ شد	بِس : بمان
بِپُوْتَه : پخت ^۱	بَسُوْتَه : سوخت
بِپِیسِه : پوسیده شده	بُشو : برو
بِتاشْتَم : تراشیدم	بُشُوی : رفتی
بِتَرِکْسَه : ترک برداشتن ، منفجر شدن	بَغْسَاد : زشت
بُتَم : گتم	بُکْتِه : افتاد
بِجیر : به پایین	بِکِلَن : ریختن
بُخُوس : بخواب	بَل : شعله آتش
بَدَر : نگهدار	بَلامیسر : درد و بلات بخوره توی سرم
بَدِرِه : سطل	بَلْتِه : دروازه ی نرده ای ، درِ باغ
بَر : بالا	بَلو : فوکا
بَرار : برادر	بُلُوش : یک نوع ساقه وحشی تمشک
	بِمَام : آمدم
	بِمای : آمدمی

^۱ -هم برای پخت غذا کاربرد دارد و هم درباره گرمای هوا

بَمَرْد : فوت شد

بیجامه : از پیژامه آمده ، شلوار راحتی

بِنَش : نشستن

بیج باد : باد سرد

بُوْتَم : گفتم

بیجه گیر : دستگیره آشپزخانه

بَوْتَه : گفت

بیر : خاکستر آتش

بور : بوته خار

بیشیم : بریم

بوزی/بوزه : پاشنه پا

بیلی : اردک

بوسته : عوض کردن

بی می وَرَجَه : بیا پیش من

بوشو اورا : برو آنجا

بیَه : بیا

بوشوم : بروم

بوک : قهر

بومَ : آمد

بُونَه : می شود ^۱

بویا خورش : خورش سبزیجات به صورت

آبکی

بیجار : مزرعه ، شالی زار

(پ)

پ : پا	پَس قَوه : پشت گردن
پابزار : کفش	پَس هَکتن: از حال رفتن
پاپلوس : سیگار	پَشْتُن : پشه بند
پاتنک : چیزی که برنج را با آن سفید می کردند	پَلا پوته : ته دیگ
پاسین : هموار کننده مزرعه	پِلادِکون : برنج بریز
پامادور : گوجه فرنگی	پلوته : بزرگ
پَت : کرم خاکی	پَله : برنج
پَچ / پَچ قد : آدم قد کوتاه	پو: فوت کردن ، فوت کردن شعله آتش
پَر : پدر	پوس : پوست
پَراتین : پرواز کردن	پوش : آشغال ، اضافات
پُرد : پل	پولوکی : بزرگ
پَرِپَره : کم کم	پیتار : مورچه
بُرسَتَن : پریدن	پولک : دکمه
پَرَکه / پَرَکَنه : می لرزد	پیت بازی : الک دولک
پرنه : گوسفند بزرگ	پیته: اسکاج
پَس : کوتاه ، پست	پیچه : گربه
پَسا : عقب	پیچه زاک : بچه گربه
پَسا پَس : عقب عقب	پیچه شال : گربه وحشی
پَسا کَتِن : عقب افتاده	پیچه کوتاه : بچه گربه

پیش هَکِتن : جلو افتادن

پیتونک : نعناع

پيله بزرگ

پيله آقا : پدر بزرگ

پيله مار : مادر بزرگ

پيله پر: پدر بزرگ

پیلام : پَلَهَم ، آختی

پینیک : وصله لباس

(ت)

تاچه : گونی برنج	تلنبار : جایگاه پرورش کرم ابریشم
تاس : پیاله	تنبه : دیگ کوچک
تاچه پشت : پرده	تنکی : تنها
تت : آدم ساده	تنگوله : تلنگر
تر: تبر	توادان : انداختن
ترئه : نوعی ظرف گلی که بر روی آن نان محلی پخت می شود	توت کله : باغ توت
ترسم : می ترسم	تور : دیوانه
ترسنه : می ترسد	توربا : توپره ، جای غذای اسب
ترف : تُرب	توک: نوک
تسک : تنگ	توم بیجار : بذر برنج که در خزانه به عمل آمده ^۱
تسک دل : نازک دل	تومون : شلوار
تشت : لگن	تومونابو: تمام شد
تُشک / تُشکه : گره	تومون لگه : پاچه شلوار
تل : تلخ	تُولوم : گوساله ماده
تلا : خروس	تول : گل آلود
تلار : ایوان خانه	تونکِه : لباس زیر ، شورت
تلاکوته : خروس کوچک ، جوجه خروس	تونم : می توانم

تی : تو ، برای تو

تی آمرَم : با تو هستم

تی اِن : قابلمه بزرگ

تی تی : شکوفه

تیته بول / تیتیل : سنجاقک

تی شی نی : مال تو

تی کوچ : صدای تو

تيله اُو: آب گل آلود

تيف : تیغ

تی واسین : بخاطر تو

(ج)

جادِ کتّه : جا افتاده

جار : بالا

جایی : توالت ، مستراح

جرَم : یخ زدن

جعفری قورمه : قورمه سبزی

جِقله : بچه ، نوزاد

جلف : عمیق

جَمَتی : دسته جمعی

جوال : یک نوع پاشنه

جوْرُف : جوراب

جول : لُپ ، گونه

جون شیر :شنا ، شنا در رودخانه

جَو هیسَن : جویدن

جیر : پایین

(چ)

چوچار : مارمولک / چوچاق سبزی معطر

چاق : چاه آب

چوچاکی : پستانک

چارق : کفش

چودَرَم : درست می کنم

چاشو : چادر شب

چودکِه : آماده است

چایی پیشی خاله : تفاله چایی

چورنه : چکه کردن

چَپر : حصار ، دیوار حیاط در قدیم

چو کو : خربزه

چپی : سبد

چوم / چُشم : چشم

چپییم : دنده

چُرِیکه : جوجه

چرافوت : کشتی

چیری : آفتابه بزرگ

چرخ : دوچرخه

چیس خال : زیر ایوان یا پله

چرخه : قرقره

چی سه : چی شده ؟ چیست ؟

چَکَن : فک ، چونه

چیکال : درست کردن

چَکون : درست کن

چیک سَری : نیم خیز

چَلک : سبد ، صافی

چیگونی : چی می گی

چمیش : کفشی با پوست حیوانات ساخته

می شود

چَندی : چقدر

چَنَم : چانه

چو : چوب

چو پاره : سینی بزرگ چوبی

(خ)

خا : باشه	خَنِی : می خواهی
خاخور : خواهر	خوتک : اردک شکاری
خاخورزا : خواهر زاده	خوته : خوابیده
خاس : جایی که کرم ابریشم را پرورش می دهند	خود تراش : مداد تراش
خاش : استخوان	خوج : گلابی جنگلی
خارک لگه : جایی که برنج را آویزان می کردند که خشک شود .	خوجیر : خوب
خال : شاخه درخت	خوسن : سرفه
خاله : گیس ، مو	خولی : گوجه سبز
خالجین : خاله جون	خوندش : پژواک ، لرزش
خشکبار : کشمش	خونی : میخوری ؟
خفه بودی مه : اعصابم را خورد کردی	خوو : عطسه
خُلفه : شنبلیله	خوویر : گیج گاه
خندق : جوب آب	خیک : نگهدارنده پنیر
خَنه : می خواهد	خیکین : چاق

(د)

دُغال چو : سوزن لحاف دوزی

دار : درخت

دَکته : شد

دارِ / داز : داس

دَکُون : بریز

دارِگم : فلفل

دلاکن : گهواره

داشکه : فرغون

دمبار : دوباره

دال : نرم ، لاغر

دِموج : لگد زدن

دامُن : کوه

دمورده : غرق شد

دَبَد : ببند

دو : دوغ

دَبِشتن : سرخ کردن

دوچین کردن : دست چین کردن

دَتَر : دختر

دوخالنگ : چوب آب چاه

دَچکه : گیر کرد

دو خُنْدَنَم : صدا کردن

دَخِسه : خیس کرد

دَخَس : خیس خورده

دخوس بازی : بازی قائم باشک

دُشک : تُشک

دخنسه : صدا کرد

دُشو : شیره انگوره

دارسون : چهار چوب در

دوکُون : بیوش

دَرزَن : سوزن خیاطی

دوماسه : دیر کرد

دُز : دزد

دوم تینه : عنکبوت

دست پارچه : دستمال آشپزخانه

دونبُلَسِکِن : نوعی پرنده

دسمال : روسری

دووله : مترسک

دیگُون : مغازه

دیل دَوِستِه : عاشق شده

دیم : صورت

دیماجور : روبه بالا

(ر)

راب : حلزون بدون لاک

رابشکن : نوعی پرنده

رَب : تاقچه

رَخش : جاده

رُخونه : رودخانه

رَکَنه : حشرات ریز مانند پشه

روپوش : مانتو^۱

ریگ : ماسه

ریکه : پسر

^۱ - فقط به مانتو اطلاق می شود

(ز)

زاک : بچه ، فرزند

زاکون : بچه ها

زال بونیکی : راسو

زال کردن : ترسیدن

زبیل : زنبیل

زر جو : زرد چوبه

زرخ : تلخ

زردک : هویج

زغال : چوب خورده شده

زلزله : جیرجیرک

زمه : برای حملِ گل

زن غازی : خواستگاری

زنک : خانم

زَواک : زرنگ

زیر جوم : نعلبکی

زیی : آغوز ، اولین شیرگاو بعد از

زایمان

(ژ)

ژځله : فرياد كشيدين

ژنډر : پاره

ژيوير : فرياد

س (

سام گوْدُن : تقسیم کردن ^۱

ساینه : جایی که سایه باشد

سبوتَه : سوخت

سپیلی مات : مواد قوام پلو

سربون : زیر و رو

سر جوچ که : تخمه آفتابگردان

سُرخ جُول : لپ گلی

سَرَدی : نردبان

سَس : بی نمک

سگ کوته زاک : توله سگ

سَل : استخر های کشاورزی

سما پا لون : آبکش

سو : روشنایی

سُوْتُن : سوختن

سُبوشکه : تخمه آفتابگردان

سوروف : علف هرز

سوسکه : سنجاق سر

سیاه پا مَدور : بادمجان

سی ته : نوعی پرنده

سیجیل : شناسنامه ^۲

سیروویج : سیر برشته ، نوعی غذا

سیسه : لثه

سیفتال : زنبور

سیفتال فک : لانه زنبور

سیکه : اردک

سیل بکن : پولک ماهی در آوردن

سینه آب : شنا کردن

سوبوج : شپش

سوبول : کتک

سوج بَنَم : می سوزانم

^۱ - از سهم کردن آمده

^۲ -از کلمه سیچل آمده

ش (

شو برار زن : جاری	شال : شغال
شوبوک : قورباغه	شال واق : لک لک
شوپر : پدر شوهر	شب چره : تنقلات شبانه
شوپر : خفاش	شَخ سوبول : سوسک
شوخابور : خواهر شوهر	شَرَف : شال گردن
شودَرَم : دارم می رَم	شرفه : پارچ آب
شودری : داری میری ؟	شفت : جلف
شوروم : مه	شکاف : اردک ماهی
شوگَز : پشه	شَکت : چوب های کوچک که معمولا در
شوگول : سنجاب	خزانه گیری نشاء برنج استفاده می شود .
شوگوم : شکم	شُکور : برنج ریز
شوگوم پیس : شکمو	شِنگ : سمور آبی
شوم بزن : شخم بزن	شَلّات : کسی که زیادی داد می زند
شون : رفتن	شو : شب
شو ننه : مادر بزرگ شوهر	شوبرار : برادر شوهر
شی می شی : مال شما	

(ع)

عذب لاکو : دختر مجرد

عم زن : زن عمو

عروس تماشا : دیدن عروس^۱

عین : عینک

علو : به شدت گرما گفته می شود

^۱ -لفظی که برای دیدن عروس در روز عروسی بکار می رود

ف (

فترکسه : حمله کرد

فَدی : بنداز

فِرِه : جوجه تیغی

فَک : لانه

فَک فیس : قیافه گرفتن

فُکون : ریختن

فلاسوت : چوب نیمه سوز ، شیطان

فلوق : تکه

فلیک : بزاق دهان

فیچین : جمع کردن

فیشه : سوت

(ق)

قابدون : کتری ، پارچ آب

قابدون که : آفتابه مسی

قاتوق : خورش

قاردون : مقوا

قزقون : دیگ مسی

قل نهر : صبحانه

قند پیت : شکلات

قویه : کُت

قوناقه : نوزاد

قیام بگو : بلند حرف بزن

قیش : کمر بند

(ک)

کَشَبُون : زیر بغل	کاکج : سبزی شاهی
کَش پیرن : ژاکت ^۲	کَبار : تره
کَش کُلاه : کلاه کاموایی	کَتِر : کفگیر
کَشکَرَد : زاغ	کتم : کلبه چوبی
کَشه : آغوش	کَتَن : افتادن
کَل : کچل	کَتِل : چهار پایه
کَلاج : کلاغ	کَتِل کینه : صندلی
کَلاکت : چوب ، چُماق	کَتله : دمپایی
کَلایِن : قو	کَتِه دَره : داره میفته
کَلکاپیس : نوعی پرنده	کَتیر: لب
کَلو شَکَن : مرغی مادر که روی تخم می نشیند	کرامیج : گاو نر جوان
کَله : آتش / اجاق گاز / محل پخت غذا	کربی : جغد
کناره آغوز : کال کباب	کرک : مرغ
کند : لبه رود خانه	کرک زاک : بچه مرغ و خروس
کَندیل : کیسه نخ	کرک فَک : کسی که موهایش فر است ^۱
کُندوچ : انبار برنج	کُنوس : ازگیل

^۲ - از پیراهن کِشی آمده

^۱ - به نوعی تمسخر و اشاره به لانه مرغ که انباشته از کاه و شلوغ است

کورا : کجا

کورا ایسای : کجا هستی ؟

کوربیدم : کجا دیدم ؟

کوروم : نوعی مار

کوره شوندری : کجا میری ؟

کول : شانه ، کتف

کول : تپه های کوچک خاکی میان
شالیزارها

کوشتای : کوچک

کوله بیج : ماهیتابه

کوله بیج نون : نون تابه ای

کولو : بچه گاو

کولوش : کاه

کووچ : چانه

کویی : کدو

کیجاق : تاقچه

کیشخال : جارویی که با شاخه های درخت
شمشاد جنگلی درست می کنند

کیله کش : نوعی چکمه از جنس رزین که
در گذر از آب رودخانه یا دریا برای
ماهگیری و استفاده می شود
کیمه : کلبه

کیندکونی : بادمجان شکم پُر^۱

کین سوکُنی : کرم شب تاب

^۱ - نوعی غذا مخصوص شهرستان لنگرود

گ (

گاجمه : گاو آهن

گاچ : بیماری راشیتیس

گاچه : طویله

گاز : دندان

گاز بکته : کسی که دندانش افتاده

گالوش : کفش پلاستیکی

گالی : گیاه حصیر بافی

کبر: نوعی پرند

گرباز : بیل

گَرزَنه : گیاه گَزَنه

گِرِزِه : موش

گَرک : زیر قابلمه ای

گمچ : ظرف سفالی

گمیش : گاو میش

گو : گاو

گودوج : زنبیل بافی

گورش : آروغ زدن

گورشابو : سوخته شده

گوکله : کله خراب

گوله : کوزه

گوما بو : گم شده

گو مگس : مگس بزرگ

گونه : حرف می زند

گونیم : می گوئیم

(ل)

لابدون : تار عنكبوت

لاجو : نهر کوچک

لاسو : خمیر

لافند : طناب

لاکو : دختر

لالابو : ساکت شو

لچک : روسری

لس : کسی که دیر آماده می شود

لگ : پا

لل : پشه

لل : شیشه چراغ

لنگوله : آفتابه

لو : نخی که به گیاه وصل کرده و به صورت

طناب در آمده و گیاه را به سمت بالا و

ارتفاع برای رشد بهتر حرکت می دهد

لوجمبر : سوراخ روی طویله

لوچی : چشم غره / پشت چشم نازک کردن

لوکنه : پارس می کند

لولئین گوله : آفتابه

لیش : درب چوبی

م

موشورفه : کوزه مسی که در قدیم استفاده می کردند

موفک : موهای بهم ریخته

مهمان درون : اتاق مهمان

میجیک / میژیک : مژه / پلک زدن

میرس : مس

میکال : قلاب ماهیگیری

میلوم : مار

می ویسین : برای من

مار : مادر

مار میلوُم دُبی : هزار پا

ماشه : انبری که برای جابجایی زغال استفاده می شود

ماوانه : دلم می خواهد

ماهَدی : به من بده

مَچه : لب و دهان

مرداک : مَرَد ، شوهر

مرغونه : تخم مرغ

مرغونه دَشکن : تخم مرغ درست کردن

مُشتک : چوب سیگار مقراض : قیچی

مکابیچ : بلال

مُلاخانه : مکتب خانه

مَلجه : گنجشک

موچی : بوس / روبوسی

موتون : گشتن

موجومع : سینی بزرگ

(ن)

ناسوس : تلمبه

نودمال / نودمبار : قایق

نالہ گردو : فسنگان

نوگون : کرم ابریشم

نان قلاچ : نان بربری

نون چو : وردنه

نفت جیلد : فردی که سیاه چهره باشد

نیش د بوس : نخند

نفربر: دمپایی

نفین : سر قابلمه

نقل : قصه

نم : اسم

نمکار : ظرف گلی مخصوص ساییدن

سبزیجات و گردو و برنج

(و)

وا بَدی : ول کن / بیخیال شو

وا خوب : آگاه

وارش / وارون : باران

واز : پرش ، پریدن

وازبُکن : بپر

واش : علف

والور : چراغ خوراک پزی

والیسی : آب نبات چوبی

وامَنسن : درمانده

وانشَه : نهال

وُته : اشیا مخصوص حصیر بافی

وگیرسن : برگشتن

وَلکن : ول کن / بیخیال شو

وَلگ : برگ

ویر : پیشانی

ویریس : بلند شو

ویگیر : بردار

وَر : کنار

وَرَد کنن : ور افتادن

وَرَجَه : پیش ما

وَرَجَه نی : کنار هست

وَرزَه : گوساله نر

وروره : زنبیل بزرگ

وُشوم : بلدِ رچین

وَكیتَم : خسته شدم

وگرسه : برگشت

وموج : برگرد

ونگ : گریه

وریس : نوعی طناب که از کاه ساخته شده

بود و برای بستن خوشه برنج استفاده می شد

ویرشین: به هم زدن

وینجه : سَقَز / نوعی آدامس

(٥)

هاچیکا چیلکی : پرستو

هالوچین : تاب

هالی / هلی : گوجه سبز

هالی رُب : رب گوجه سبز / رب آلوچه

هَچی : الکی

هچی هچی : پرستو

هَدی : بده

هره : پله

هَلَنگ زدن : زیر پای زدن

هَنده : دوباره

هَنِم : می آیم

هَنی : می آیی

هَیْتَم : گرفتم

هیسکالیه : یک ذره

هیل : گشنیز

هیمه : هیزم

(ی)

یال بَند : رنگین کمان

پتہ : یک دانہ

پسکالہ : یک ذرہ